

การบริหารราชการในยุคการมีส่วนร่วม

Public Administration In the Era of Participation

ยุภาพร ยูภาศ

Yupaporn Yupas

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

Faculty of Political Science and Public Administration, Rajabhat Maha Sarakham University

Corresponding author e-mail: yupaporn_yu1@yahoo.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3532-0808>

Received 31/08/2022

Revised 06/09/2022

Accepted 07/09/2022

บทคัดย่อ

แนวคิดในการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในการบริหารราชการของภาครัฐ เพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจได้กำเนิดขึ้นตั้งแต่กรีกโบราณและศตวรรษที่ 18-20 ซึ่งได้เผยแพร่ในโลกตะวันตกอีกครั้งใน ค.ศ. 1960 การบริหารราชการแบบการมีส่วนร่วมเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารข้อมูลและความคิดเห็นเพื่อแสวงหาทางเลือกอื่นและตัดสินใจเกี่ยวกับการบริหารราชการแผ่นดินที่เหมาะสมร่วมกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องและทำให้ปฏิบัติได้ง่ายขึ้น ดังนั้นบทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาแนวคิดการบริหารราชการแบบการมีส่วนร่วม (2) รูปแบบและขั้นตอนของการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม (3) เงื่อนไขของการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม และ (4) ประโยชน์ของการบริหารราชการแบบการมีส่วนร่วม การบริหารราชการแบบการมีส่วนร่วมกำเนิดขึ้นตั้งแต่กรีกโบราณแต่สำหรับประเทศไทยเริ่มมีความชัดเจนในการประยุกต์ใช้กับระบบราชการไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2546 เป็นต้นมา โดยกำหนดสิทธิของประชาชนในหลายมาตราของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยในหลายๆ ฉบับ ให้ประชาชนมีสิทธิเข้าร่วมในการดำเนินการของรัฐบาลที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนและการพัฒนาประเทศใน เงื่อนไขของ นอกจากนี้ยังมีการเพิ่มขึ้นของการรับรู้ของประชาชนเกี่ยวกับสิทธิในการตระหนักและสิทธิในการเข้าร่วมซึ่งมักจะเรียกว่ายุคของการมีส่วนร่วมและมีแนวโน้มมากขึ้น ในอนาคตจึงต้องปรับตัวภาครัฐให้เป็นระบบราชการที่ยอมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารราชการอย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

คำสำคัญ: การบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม; ยุคการมีส่วนร่วมของประชาชน

Abstract

The idea of giving people the opportunity to participate in expressing their opinions in public administration. To use in decision-making originated in ancient Greece and centuries. 18-20, which was republished in the Western world in 1960. Participatory public administration is an opportunity for people to participate in information and opinion management to seek

alternatives and make decisions about proper public administration with all concerned parties and make it easier to implement. Therefore, this article aims to; (1) Study the concept of participatory public administration. (2) Forms and procedures of participatory public administration. (3) Conditions for participatory public administration. And (4) the benefits of participatory public administration. Participatory public administration originated in ancient Greece, but for Thailand it has become clear in its application to the Thai bureaucracy since 2003, which has stipulated the rights of the people in several sections of the Constitution of the Kingdom of Thailand in many editions, allowing the people to have the right to participate in government actions that affect the quality of life of the people and the development of the country in various. In addition, there is a growing public awareness of the right to awareness and the right to participate in what is often referred to as the era of participation and is likely to become even more in the future. As a result, the government sector needs to be adapted to become a bureaucratic system that inevitably allows people to take part in the administration of public affairs that is more concrete.

Keywords: Participatory Public Administration; the Era of Public Participation

บทนำ

แนวคิดในการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในการบริหารราชการของภาครัฐ เพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจ ได้กำเนิดขึ้นตั้งแต่กรีกโบราณและศตวรรษที่ 18-20 ซึ่งได้เผยแพร่ในโลกตะวันตกอีกครั้งใน ค.ศ. 1960 โดย การอล แพทแมน (Garol Patman) ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมเป็นการเรียกระบอบประชาธิปไตยแบบผู้แทนที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในทางการเมืองการปกครองและการตัดสินใจระดับต่างๆ มากขึ้น (ธีระชัย รัตนโรจน์มงคล.2553) มิใช่มีสิทธิแต่เพียงแค่การเลือกตั้งเท่านั้น แต่เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจเรื่องต่างๆ เช่น มีช่องทางให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการบริหารของรัฐบาล หรือการเปิดโอกาสให้ประชาชนร่วมแสดงความคิดเห็น เพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ รวมทั้งการที่ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการตรวจสอบทั้งนี้อาจอยู่ในรูปแบบของตัวแทน

สำหรับประเทศไทย การบริหารภาครัฐได้มีวิวัฒนาการมาเป็นลำดับ จากการบริหารราชการแบบดั้งเดิมมาสู่การบริหารภาครัฐตามหลักธรรมาภิบาลโดยการบริหารราชการแบบดั้งเดิมนั้น รูปแบบของการบริหารงานจะเป็น“การบริหารภาครัฐเพื่อประชาชน”โดยมีแนวคิดการให้บริการ สาธารณะคือผู้บริหารระดับสูง/ผู้บริหารมืออาชีพเป็นผู้กำหนดแผนงาน นโยบาย จัดสรรทรัพยากรและผลักดันลงไปยังผู้บริหารระดับกลางและผูปฏิบัติงาน โดยรับนโยบายไปดำเนินงาน ให้บริการกับประชาชนและกลุ่มเป้าหมายหลัก ซึ่งเป็นผู้รับ

ผลประโยชน์จากการทำงาน แต่ปัจจุบันกระแสโลกาภิวัตน์ที่มีเรื่องของการเป็นประชาธิปไตยและธรรมาภิบาล ก่อให้เกิดการปรับตัว เพื่อสามารถคงอยู่ได้ในสภาวะการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป ไม่ว่าทั้งภาครัฐ ประชาชนและเอกชน หากไม่ปรับตัวจะทำให้เกิดความขัดแย้งและปัญหาต่างๆ ตามมา ภาครัฐต้องทำการปรับตัวเช่นกัน การพยายามปรับตัวให้เข้าสู่ยุคการบริหารแนวใหม่ที่เน้นให้ประชาชนเป็นศูนย์กลาง และเสริมสร้างสังคมให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ เพื่อการปรับตัวและปรับปรุงการบริการให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนโดยรวม สิ่งที่ทำหายก็คือการปรับตัวเข้ากับกระแสประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมที่ประชาชนต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการทางนโยบายและการตัดสินใจต่างๆ ที่อาจมีผลกระทบต่อพวกเขา นอกจากนี้การตอบสนองความต้องการของประชาชน และการมีสำนึกรับผิดชอบที่พึงมีเพื่อการสร้างวัฒนธรรมธรรมาภิบาลก็เป็นสิ่งสำคัญที่ต้องเผชิญและปรับตัวให้ได้ อีกทั้งการพัฒนาเศรษฐกิจและการเพิ่มขึ้นของช่องว่างทางสังคมระหว่างคนจนและคนรวย แสดงถึงการไม่เท่าเทียมกันทางสังคม ส่งผลให้ผู้ด้อยโอกาสกว่าพยายามเรียกร้องสิทธิที่พึงมีแต่ไม่เคยมี หรือไม่ค่อยมี ภาครัฐจึงมีการปฏิรูประบบการบริหารราชการเพื่อให้สอดคล้องกับกระแสการเปลี่ยนแปลง (ถวิลวดี บุรีกุล: 2551) การปฏิรูประบบราชการจึงได้นำหลักการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่และหลักธรรมาภิบาลภาครัฐใหม่มาใช้ในการบริหารราชการแนวใหม่เพื่อให้เกิดการเปิดเผย โปร่งใส ตรวจสอบได้และให้ความสำคัญกับการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมมากยิ่งขึ้นจนเป็นยุคของการมีส่วนร่วม

บทความนี้นำเสนอการบริหารรัฐกิจในยุครูปแบบการมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นเครื่องสังเคราะห์วรรณกรรมเกี่ยวกับการบริหารราชการในยุคการบริหารแบบมีส่วนร่วมที่มีแนวคิด ความหมาย รูปแบบ ระดับ เงื่อนไข และประโยชน์ของการบริหารราชการ รูปแบบการมีส่วนร่วมเพื่อให้เข้าใจหลักการบริหารรัฐกิจโดยมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาระบบราชการให้สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้

แนวคิดการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม

การบริหารราชการแบบการมีส่วนร่วมเป็นปัญหาที่สำคัญมากสำหรับการบริหารราชการในปัจจุบัน เนื่องจากบริบทของการบริหารราชการได้เปลี่ยนแปลงไปในหลาย ๆ ด้านจากบริบทระหว่างประเทศเป็นกรอบทางการเมืองและการบริหาร การบริหารประเทศ คือ ในระดับสากล มีวาระที่ชัดเจนเกี่ยวกับการบริหารงานภาครัฐแบบมีส่วนร่วมและธรรมาภิบาล (Participatory and Good Governance) ซึ่งการบริหารราชการยุคใหม่มิใช่เพียงการทำงาน ตามกฎระเบียบหรือสายการบังคับบัญชา แต่เป็นเรื่องความสัมพันธ์ กับประชาชน (Shifting from Government to Governance) ที่ ภาครัฐต้องยึดหลักความโปร่งใส (Transparency) หลักการมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation) หลักนิติรัฐ (Rule of Law) และ หลักความพร้อมรับผิดชอบ (Accountability) ในการบริหารจัดการภาครัฐ และในระดับประเทศ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. 2560: 2)

การบริหารราชการแบบการมีส่วนร่วมตั้งอยู่บนแนวคิดที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารกระบวนการทั้งหมด ซึ่งเรียกว่าการมีส่วนร่วมที่มีความหมาย เป็นกระบวนการที่บุคคลหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีโอกาสในการแสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็นเพื่อแสวงหาทางเลือกอื่นและตัดสินใจในโครงการที่เหมาะสมเป็นที่ยอมรับร่วมกันของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง (อรรถัย กักผล และฉัตรระวี ปริสุทธิญาณ. 2553)

ถวิลวดี บุรีกุล และคณะ (2551: 39-40) อธิบายแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการที่บุคคลหรือผู้มีส่วนได้เสียมีโอกาสแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่มีผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของประชาชนและนำความคิดเห็นดังกล่าวไปใช้ ในการพิจารณากำหนดนโยบายและการตัดสินใจของรัฐ การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการสื่อสารแบบเปิด กล่าวคือ การสื่อสารแบบสองทางทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งประกอบด้วย การแบ่งปันข้อมูลระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและส่งเสริมความสามัคคีในสังคมเพราะการมีส่วนร่วมของประชาชนเพิ่มคุณภาพ ของการตัดสินใจ ลดต้นทุน และเสียเวลา สร้างฉันทามติ และทำให้ง่ายต่อการนำไปใช้และช่วยหลีกเลี่ยง การเผชิญหน้าใน “คดีที่อาจรุนแรง” ช่วยสร้างความน่าเชื่อถือและความชอบธรรม และช่วยให้ทราบข้อกังวลสาธารณะและค่านิยมสาธารณะและพัฒนาความเชี่ยวชาญของประชาชน และความคิดสร้างสรรค์

Cohen, M. J. & Norman, T. U. (1980) อธิบายแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในฐานะการสร้างโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม ช่วยเหลือ และโน้มน้าวกระบวนการพัฒนาและได้รับประโยชน์จากกระบวนการดังกล่าว

สรุปได้ว่าแนวคิดการบริหารราชการแบบการมีส่วนร่วม คือ ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารข้อมูลและความคิดเห็น เพื่อแสวงหาทางเลือกอื่นและตัดสินใจเกี่ยวกับการบริหารราชการแผ่นดินที่เหมาะสมร่วมกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องและทำให้ปฏิบัติได้ง่ายขึ้น

ความหมายของการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม

การบริหารราชการแบบมีส่วนร่วมเป็นส่วนหนึ่งของการปกครองระบอบประชาธิปไตย ที่มีแนวคิดที่ว่าอำนาจอธิปไตยที่เป็นอำนาจอสูงสุดในการปกครองประเทศมาจากประชาชน

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม หมายถึง การกำหนดรูปแบบการบริหารราชการที่เปิดให้ประชาชนทุกภาคส่วน รวมทั้งผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งในภาครัฐ เอกชน และภาครัฐ ช้องทางและโอกาสในการมีส่วนร่วมในการรับข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินงานของส่วนราชการ ร่วมกันเสนอความคิดเห็น กำหนดทิศทาง และให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ที่ส่งผลต่อความเป็นอยู่และความมั่นคง ชีวิตของผู้คนในสังคม โดยที่การบริหารราชการแบบมีส่วนร่วมของภาครัฐในปัจจุบันเป็นรูปแบบหลักของการบริหารราชการแผ่นดินและระบบราชการทั่วโลก เพื่อให้ประชาชนได้มีส่วนร่วม แลกเปลี่ยนความคิดเห็นก่อนดำเนินการตามแผนโครงการนโยบายเพื่อหลีกเลี่ยง

[170]

ความขัดแย้งในการดำเนินนโยบายของรัฐหรือเพื่อ สร้างการยอมรับการกระทำของรัฐบาล (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, 2557)

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (2561) ที่ให้ความหมายของการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ว่า เป็นการบริหารราชการแผ่นดินที่ข้าราชการหรือส่วนราชการได้เปิดโอกาสให้บุคคลที่เกี่ยวข้องหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผน ตัดสินใจ การบริหารและการดำเนินงานของส่วนราชการและประเมินผลการปฏิบัติงาน ทั้งงานทางตรงและทางอ้อม โดยการจัดระบบงาน วิธีการทำงาน วางโครงสร้างและสร้างวัฒนธรรมการทำงานของข้าราชการและส่วนราชการที่เอื้ออำนวยให้ประชาชนหรือผู้มีส่วนได้เสียที่เกี่ยวข้องได้มีโอกาสมีส่วนร่วม มีส่วนร่วมในการบริหารราชการเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน

นักวิชาการต่างประเทศ เช่น

FARM (1998: 114) อธิบายการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า เป็นกระบวนการของการดำเนินการทางสังคมที่เกิดขึ้นจากความต้องการของแต่ละบุคคลจนเป็นการกระทำที่ต้องมีความชัดเจน โปร่งใส และเป็นประโยชน์ร่วมกัน มีวิธีการดำเนินการที่ส่งเสริมให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียรวมตัวกันเพื่อสรุป วางแผน ควบคุม เฝ้าระวัง สร้างโอกาส ประสานผลประโยชน์ในการจัดการทรัพยากร

Bertcher (1994; นฤตม ทิมประเสริฐ, 2554: 22) ให้ความหมายการมีส่วนร่วมไว้ว่า เป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจ การนำไปปฏิบัติ และประโยชน์ของการพัฒนา การมีส่วนร่วมในการพัฒนาส่งเสริมให้ประชาชนตระหนักถึงสถานการณ์ของตนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในประเทศภายใต้ความมุ่งมั่นและการดำเนินงานของประชาชนเอง

Lisk (1985: 15-16) ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ว่า เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในทุกระดับและในทุกรูปแบบของกิจกรรมทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เพื่อมีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผนและประเมินผลของแผน และโครงการที่จะนำมาซึ่งระดับการครองชีพที่สูงขึ้น

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง กระบวนการที่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการตัดสินใจภาครัฐ ได้แก่ การวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินการ การรับ ผลประโยชน์ และการติดตามประเมินผล ประชาชนมีช่องทางและโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการรับทราบข้อมูลการดำเนินงานของส่วนราชการ

รูปแบบและขั้นตอนของการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม

มีหน่วยงานและนักวิชาการได้อธิบายการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

องค์การสหประชาชาติ (อ้างถึงใน สิริพัฒน์ ลากิจิตร. 2550:31) ได้รวบรวมรูปแบบของการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้นเองโดยสมัครใจหรือจัดการด้วยตนเองเพื่อแก้ปัญหาในกลุ่มของตนเองโดยไม่ได้รับความช่วยเหลือจากภายนอกในรูปแบบที่ตรงเป้าหมาย

2. การมีส่วนร่วมแบบอุปนัยคือการมีส่วนร่วมที่ต้องได้รับอนุมัติหรือการสนับสนุนจากรัฐบาล ซึ่งเป็นเรื่องปกติในประเทศกำลังพัฒนา

3. การมีส่วนร่วมบังคับ ซึ่งเป็นผู้มีส่วนร่วมภายใต้การดำเนินการตามนโยบายของรัฐบาลภายใต้การดำเนินการของเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือบังคับโดยตรง แต่ก็ไม่ได้ผลในระยะยาวและมีผลเสียที่ประชาชนไม่สนับสนุน

ถวิลวดี บุรีกุล และเมธิศา พงษ์ศักดิ์ศรี (2548: 49) ได้แบ่งลำดับขั้นตอนของการมีส่วนร่วมจากลำดับต่ำสุดไปหาสูงสุดดังนี้ แจ้งให้ทราบ (Notification) ปรีกษาหารือ (Consultation) วางแผน (Planning) ตัดสินใจ (Decision making) ดำเนินการ/ปฏิบัติ(Implementation) ติดตามตรวจสอบ/ประเมินผล (Monitoring and Evaluation) และ ยุติหรือต่อเนื่อง (Termination and Continuation)

Cohen, J.M., & Uphoff, N.T. (1981) ได้อธิบายรูปแบบการมีส่วนร่วมโดยสามารถแบ่งออกเป็น 4 ระดับ คือ

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ประกอบด้วย การริเริ่ม การตัดสินใจ การดำเนินการตัดสินใจและการตัดสินใจลงมือปฏิบัติการ

2. การมีส่วนร่วมในดำเนินการ (Implementation) ประกอบไปด้วยการสนับสนุนทรัพยากร เข้าร่วมในการบริหารและการขอความร่วมมือ

3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefits) ประกอบไปด้วย การรับผลประโยชน์ทางวัตถุ การรับผลประโยชน์ทางด้านสังคมและการรับผลประโยชน์ด้านส่วนบุคคล

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) ประกอบไปด้วย การเข้าไปควบคุมและการเข้าร่วมในการตรวจสอบ การเข้าร่วมในการดำเนินกิจกรรมทั้งหมด

Andrew & Stiefel. (1979; ทานตะวัน อินทร์จันทร์.2546: 19) ได้กล่าวถึงลักษณะของการมีส่วนร่วมไว้ 4 ระดับ คือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในขั้นปฏิบัติการ การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

สรุปรูปแบบของการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม มี 4 ระดับ ดังนี้ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในดำเนินการ การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และ การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

ระดับของการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม

ระดับของการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วมของประชาชน International Association for Public Participation (IAP2) องค์การสากลที่ส่งเสริมและพัฒนาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชน มีสมาชิก 16 ประเทศ ได้แก่ สหรัฐอเมริกา แคนาดา ออสเตรเลีย อังกฤษ นิวซีแลนด์ แอฟริกาใต้ ญี่ปุ่น ออสเตรเลีย จีน

.....
ฟินแลนด์ ฝรั่งเศส เลบานอน เม็กซิโก โปแลนด์สโลวีเนีย และไทย ได้จัดระดับของการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม ไว้ 5 ระดับ ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. 2560: 13 -15)

ระดับที่ 1 การให้ข้อมูลข่าวสาร (To Inform): เป็นการให้ข้อมูลแก่ประชาชนเกี่ยวกับกิจกรรมของส่วนราชการซึ่งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนในการรับข้อมูลเกี่ยวกับงานราชการ หน่วยงานของรัฐมีหน้าที่นำเสนอข้อมูลที่ถูกต้องและเป็นจริง ทันสมัยและเข้าถึงได้ในระดับที่มีการมีส่วนร่วมของประชาชนน้อยที่สุด แต่ถือว่าเป็นพื้นฐานและสำคัญมาก รูปแบบการมีส่วนร่วมในระดับนี้อยู่ในรูปแบบของข้อมูลทางเดียวจากภาคส่วน บอกต่อประชาชน

ระดับที่ 2 การปรึกษาหารือ (To Consult): เปิดให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลข้อเท็จจริงและแสดงความคิดเห็น รวมทั้งข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการดำเนินการ/การดำเนินงานของหน่วยงานของรัฐอย่างอิสระและเป็นระบบ รับฟังความคิดเห็นทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ และนำข้อเสนอแนะ ความคิดเห็น และประเด็นที่สาธารณชนให้ความสนใจเพื่อใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงนโยบายหรือเพื่อพัฒนาขั้นตอนการปฏิบัติงานในแผนกและตัดสินใจ

ระดับที่ 3 การเข้ามามีบทบาท (To Involve): เป็นโอกาสที่ผู้คนจะมีส่วนร่วมหรือมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและข้อมูลระหว่างรัฐกับประชาชนอย่างจริงจังและมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน โดยมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย การวางแผนโครงการ และวิธีการปฏิบัติงาน หน่วยงานของรัฐมีหน้าที่อำนวยความสะดวกในการยอมรับข้อเสนอแนะและการตัดสินใจร่วมกับภาครัฐ การมีส่วนร่วมในระดับนี้มักจะดำเนินการในรูปแบบของคณะกรรมการที่มีผู้แทนจากภาครัฐ

ระดับที่ 4 ความร่วมมือ (To Collaborate): บทบาทของประชาชนในระดับสูงมุ่งเน้นไปที่การเป็นหุ้นส่วนกับประชาชนในทุกขั้นตอนของกระบวนการตัดสินใจ ตั้งแต่การระบุปัญหา การพัฒนาทางเลือกและแนวทางแก้ไข ตลอดจนการเป็นหุ้นส่วนในกิจกรรมของหน่วยงานราชการ ดังนั้น การมีส่วนร่วมในระดับนี้เป็นคำมั่นสัญญาต่อพลเมืองและกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เราจะทำงานร่วมกับพวกเขาเพื่อเสนอแนะและแนวคิดใหม่ๆ และรวมเอาคำแนะนำของผู้คนเข้าไว้ในกระบวนการตัดสินใจ มากที่สุดเท่าที่เป็นไปได้ความคิดเห็นของประชาชนจะสะท้อนให้เห็นในการตัดสินใจที่ค่อนข้างสูง รูปแบบการมีส่วนร่วมในขั้นตอนนี้ เช่น คณะกรรมการร่วมภาครัฐ-เอกชน คณะกรรมการที่ปรึกษาภาครัฐ เป็นต้น

ระดับที่ 5 การเสริมอำนาจประชาชน (Empower): เป็นระดับที่บทบาทของประชาชนในการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับสูงสุด ประชาชนในระดับสูงสุดนี้เน้นย้ำว่าประชาชนมีบทบาทในการบริหารภารกิจและรัฐบาลมีหน้าที่สนับสนุนเท่านั้น รูปแบบการมีส่วนร่วมในระดับนี้คือประชาคมติหรือสภาเทศบาลเมือง

เงื่อนไขของการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมหรือไม่เข้าร่วมนั้นมีเงื่อนไข ได้มีนักวิชาการเสนอไว้ดังนี้

พงษ์ธร จันทร์สวัสดิ์ (2540: 23) เสนอเงื่อนไขเบื้องต้นของการมีส่วนร่วมไว้ 5 ประการคือ (1) รัฐบาลต้องยอมรับแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในขั้นต้น และรวมหลักการนี้ไว้ในแผนหรือนโยบายในระดับต่างๆ (2) ประชาชนต้องมีมูลนิธิองค์การมหาชนที่สามารถเป็นตัวแทนในการเจรจากับกลุ่มผลประโยชน์และบุคคลอื่น (3) พลเมืองต้องมีอิสระในการริเริ่มและตัดสินใจในระดับท้องถิ่นเพื่อกำหนดกิจกรรมของตน (4) ชุมชนต้องมีกระแสข้อมูลและความรู้ใหม่ๆ โดยเฉพาะหลักการและปรัชญาในการพัฒนาเทคนิค วิธีการจัดสรรทรัพยากร และความรู้ด้านการบริหาร และ (5) ชุมชนต้องมีวิสัยทัศน์และการสนับสนุนทางเทคนิคที่จำเป็น (โดยเฉพาะในระยะแรก)

ปาริชาติ วลัยเสถียร (2542: 130-132) ได้สรุปเงื่อนไขที่จะทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาไว้ว่า แบ่งได้ 6 ประเภท คือ เงื่อนไขทางการเมืองการปกครองสังคมเศรษฐกิจและวัฒนธรรม เงื่อนไขของโครงการพัฒนา เงื่อนไขของนักพัฒนา เงื่อนไขของผู้นำ และ เงื่อนไขทางการบริหารจัดการ

ถวิลวดี บุรีกุล (2548: 3) กล่าวว่าเงื่อนไขขั้นพื้นฐานของประชาชนในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนา มี 3 ประการ คือ (1) ต้องมีอิสระภาพ หมายถึง มีอิสระที่จะเข้าร่วมหรือไม่เข้าร่วมก็ได้ การเข้าร่วมต้องเป็นไปโดยความสมัครใจ การถูกบังคับให้ร่วมไม่ว่าจะในรูปแบบใด ไม่ถือว่าเป็นการมีส่วนร่วม (2) ต้องมีความเสมอภาค ประชาชนเข้าร่วมในกิจกรรมใดจะต้องมีสิทธิเท่าเทียมกับผู้เข้าร่วมคนอื่นๆ และ (3) ต้องมีความสามารถ ประชาชนหรือกลุ่มเป้าหมายจะต้องมีความสามารถพอที่จะเข้าร่วมในกิจกรรม นั้น แม้กิจกรรมบางอย่างจะมีการกำหนดผู้เข้าร่วมที่มีเสรีภาพและความเสมอภาค แต่กิจกรรมที่กำหนดไว้มีความซับซ้อนเกินความสามารถของกลุ่มเป้าหมาย การมีส่วนร่วมย่อมเกิดขึ้นไม่ได้

Srinivasan, L. (1990 อ้างถึงใน นงนภัส ศุวรัญญู เทียงกมล, 2551: 206) การมีส่วนร่วมหรือไม่เข้าร่วมนั้นมีเงื่อนไข ดังนี้ (1) สมาชิกต้องมีส่วนในการออกค่าใช้จ่ายกิจกรรม (Cost-Sharing) (2) การมีพันธสัญญา (Contractual Obligation) (3) ชุมชนมีส่วนในการตัดสินใจ (Community Decision-Making)

Asis and Acuna-Alfaro (2001; นฤตม ทิมประเสริฐ, 2554: 48) กล่าวว่าความร่วมมือของประชาชนประกอบด้วยปัจจัยพื้นฐานซึ่งสัมพันธ์กัน 3 ประการคือ (1) รัฐบาลมีความโปร่งใสและเปิดรับความคิดเห็น (2) ความต่อเนื่องและความแน่นอนของข้อมูลที่รัฐบาลมอบให้กับประชาชนและประชาชนต่อรัฐบาล (3) แนวทางที่มีประสิทธิภาพในการทำให้ผู้คนเข้าใจบทบาทและความรับผิดชอบของตน และมีส่วนร่วมในฐานะหุ้นส่วนที่เท่าเทียมกัน

จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้นกล่าวโดยสรุป เงื่อนไขของการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วมมี 3 ประการคือ

1. เงื่อนไขตัวบุคคล ได้แก่ ทศนคติ ค่านิยมและความเชื่อส่วนบุคคล วิถีชีวิต ความรู้ความสามารถและศักยภาพของประชาชน และการมีอิสระในการเข้ามีส่วนร่วม
2. เงื่อนไขสภาพแวดล้อม ได้แก่ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมืองการปกครอง ชุมชน ผู้นำ
3. เงื่อนไขทางสังคมและทัศนคติ เพราะประชาชนโดยทั่วไปเชื่อว่าการบริหารราชการเป็นเรื่องของข้าราชการเท่านั้น

ประโยชน์ของการบริหารราชการแบบการมีส่วนร่วม

มีผู้อธิบายประโยชน์ของการบริหารราชการแบบการมีส่วนร่วมไว้ดังเช่น

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (2561:17-18) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

1. คุณภาพของการตัดสินใจดีขึ้น เนื่องจากกระบวนการปรึกษาหารือสาธารณะช่วยชี้แจงวัตถุประสงค์และความต้องการของโครงการหรือนโยบาย และบ่อยครั้งที่การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนนำไปสู่การพิจารณาทางเลือก ซึ่งน่าจะเป็นคำตอบที่ได้ผลที่สุด
2. ค่าใช้จ่ายน้อยลงและความล่าช้าลดลง: แม้ว่าการให้ผู้คนเข้าร่วมจะใช้เวลาและค่าใช้จ่ายมากกว่าการตัดสินใจฝ่ายเดียว การตัดสินใจฝ่ายเดียวที่ไม่คำนึงถึงความต้องการที่แท้จริงของผู้คนอาจนำไปสู่การคัดค้านหรือดำเนินคดี ซึ่งอาจมีค่าใช้จ่ายสูงใน ระยะเวลา ความล่าช้าและความล้มเหลวของโครงการในที่สุด
3. การสร้างฉันทามติ: การมีส่วนร่วมของพลเมืองสร้างข้อตกลงและพันธสัญญาที่มั่นคงในระยะยาวระหว่างกลุ่มที่แตกต่างกัน ช่วยสร้างความเข้าใจระหว่างกลุ่มต่างๆ ลดความขัดแย้งทางการเมือง และช่วยสร้างฉันทามติ ความชอบธรรมในการตัดสินใจของรัฐบาล
4. ความสะดวกในการดำเนินการ: การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทำให้ผู้คนรู้สึกเป็นเจ้าของการตัดสินใจ และทันทีที่ตัดสินใจทำ พวกเขาต้องการเห็นการตัดสินใจนั้นจริงด้วย อาจมาช่วยความกระตือรือร้นด้วย
5. หลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าที่เลวร้ายที่สุด: การอนุญาตให้ฝ่ายต่างๆ แสดงความต้องการและข้อกังวลของตนในตอนเริ่มต้นของโครงการ จะช่วยลดโอกาสในการโต้เถียงและการแบ่งแยกที่จะนำมาประกอบกันสามารถเผชิญความรุนแรงได้
6. การรักษาความน่าเชื่อถือและความชอบธรรม: เนื่องจากกระบวนการตัดสินใจที่โปร่งใสและเปิดเผยต่อสาธารณะทำให้เกิดความน่าเชื่อถือและความชอบธรรมของสาธารณะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อทำการตัดสินใจเกี่ยวกับเรื่องที่กังวล การโต้เถียง
7. การคาดการณ์ความกังวลและทัศนคติสาธารณะ: เนื่องจากเมื่อเจ้าหน้าที่มีส่วนร่วมในการทำงานกับสาธารณะในกระบวนการมีส่วนร่วม พวกเขาจะเปิดเผยถึงความกังวลและความคิดเห็นของสาธารณชนเกี่ยวกับงานขององค์กรว่า อนุญาตให้เจ้าหน้าที่คาดการณ์ปฏิกิริยาของสาธารณะต่อกระบวนการและการตัดสินใจขององค์กร
8. การพัฒนาภาคประชาสังคม: ประโยชน์ของการมีส่วนร่วมของประชาชนในด้านการเมืองคือการให้ความรู้แก่ประชาชนทั้งเนื้อหาโครงการและกระบวนการตัดสินใจของรัฐ ตลอดจนการฝึกอบรมผู้นำและช่วยให้ประชาชนได้รับทักษะ ร่วมกันแก้ไขปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพในอนาคต

.....
อรรถัย กักพล (2552:26-28) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในหน่วยงานใด ๆ เป็นที่พึงปรารถนา เพราะการมีส่วนร่วมมีประโยชน์มากมาย อย่างไรก็ตาม ประโยชน์ของการมีส่วนร่วมนั้นขึ้นอยู่กับความจริงใจ และความจริงจังของการดำเนินการกับผลประโยชน์ส่วนรวม ดังนี้

1. เพิ่มคุณภาพของการตัดสินใจ: การมีส่วนร่วมของผู้คนในข้อมูลและความคิดเห็นจะช่วยให้ได้รับ ข้อมูลการตัดสินใจที่ละเอียดยิ่งขึ้น การตัดสินใจที่รอบคอบและเป็นที่ยอมรับมากขึ้น โดยเฉพาะการตัดสินใจที่ ส่งผลโดยตรงต่อประชาชน

2. ลดค่าใช้จ่ายและเสียเวลา: เมื่อการตัดสินใจเป็นที่ยอมรับ ผู้คนจะมีส่วนร่วมในการเริ่มต้น ทราบ ข้อมูลและคำอธิบาย ดูประโยชน์ทั่วไปที่จะได้รับ จะช่วยลดความขัดแย้งระหว่างการดำเนินการ แน่นอนว่า กระบวนการมีส่วนร่วมของสาธารณะนั้นมีความค่าใช้จ่ายสูงและใช้เวลานาน แต่เมื่อผู้คนยอมรับการดำเนินโครงการ ก็จะเร็วขึ้น ในเรื่องนี้จะเห็นได้ว่าโครงการของรัฐบาลที่เร่งรัดการตัดสินใจหรือปิดบังเมื่อประชาชนรู้ภายหลัง และต่อต้าน บางโครงการนำไปสู่การดำเนินการจึงล่าช้าไปหลายปี บางโครงการไม่สำเร็จและประชาชนไม่ ดำเนินการ ปลดปล่อยให้การดำเนินการกลายเป็นอนุสาวรีย์ที่ถูกทิ้งร้างเป็นการสิ้นเปลืองงบประมาณ ดังกล่าว สามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์มากมาย

3. การสร้างฉันทามติ: ในสถานการณ์ปัจจุบัน การสร้างฉันทามติอาจเป็นเรื่องยาก ในฐานะที่เป็น สังคม เราเป็นพหุพจน์และเราต้องยอมรับความหลากหลายทางความคิด การมีส่วนร่วมของประชาชน โดย หลักการแล้ว เราเชื่อว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนอาจช่วยป้องกันความขัดแย้ง แต่ในสังคมไทยในอดีต รัฐบาลมักตัดสินใจก่อนเมื่อประชาชนต่อต้าน จึงจัดกระบวนการให้ประชาชนมีส่วนร่วม นี่สายเกินไปแล้ว หาก เกิดความขัดแย้งขึ้น จำเป็นต้องมีหลักการจัดการความขัดแย้งแทน ดังนั้นการมีส่วนร่วมของสาธารณชนจึง สามารถช่วยลดความขัดแย้งทางการเมืองและทำให้การตัดสินใจของรัฐถูกต้องตามกฎหมาย

4. ร่วมมือในการดำเนินการ: การมีส่วนร่วมที่ประสบความสำเร็จของประชาชนสร้างความรู้สึกเป็น เจ้าของและความกระตือรือร้นที่จะนำไปสู่ผลลัพธ์ในทางปฏิบัติ

5. ช่วยให้ผู้บริหารท้องถิ่นมีความใกล้ชิดกับประชาชนมากขึ้น การมีส่วนร่วมของประชาชนช่วยให้ ผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความใกล้ชิดมากขึ้นเพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีกับ ประชาชน มันเป็นของประชาชน ไม่ใช่แค่คนการเมือง นอกจากนี้ ด้วยความใกล้ชิด ผู้บริหารมีความอ่อนไหว ต่อความกังวลของประชาชนและตระหนักถึงการตอบสนองของพวกเขาต่อความกังวลของประชาชน

6. ช่วยพัฒนาความเชี่ยวชาญและความคิดสร้างสรรค์สาธารณะ: การมีส่วนร่วมของประชาชนให้ ความรู้ในกระบวนการตัดสินใจและเป็นเวทีในการฝึกอบรมผู้นำชุมชน

7. ช่วยเพิ่มความสนใจของประชาชนในประเด็นสาธารณะ: การมีส่วนร่วมเพิ่มทุนทางสังคมและช่วย สร้างพลเมืองที่กระตือรือร้นตามระบอบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม

สรุปประโยชน์การบริหารราชการแบบการมีส่วนร่วมมีดังนี้

1. คุณภาพของการตัดสินใจดีขึ้น

2. ค่าใช้จ่ายน้อยลงและล่าช้า
3. สร้างฉันทามติเพื่อสร้างความเข้าใจระหว่างภาคประชาชนกับภาครัฐ
4. การบริหารราชการทำให้น่าไปปฏิบัติได้ง่ายขึ้น
5. หลีกเลี่ยงความขัดแย้ง
6. รักษาความน่าเชื่อถือและความชอบธรรม
7. คาดการณ์ความกังวลสาธารณะ
8. ช่วยพัฒนาทุนทางสังคมและช่วยเสริมความแข็งแกร่งให้ประชาชนทุนทางสังคมและช่วยสร้างความเป็นพลเมืองประชาธิปไตย

บทสรุป

ยุคแห่งการมีส่วนร่วม คือ ยุคของการบริหารราชการด้วยแนวคิดการบริหารราชการที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหาร แลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็นเพื่อหาทางเลือกและตัดสินใจเกี่ยวกับการบริหารราชการแผ่นดินอย่างเหมาะสม เป็นที่ยอมรับร่วมกันของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องและทำให้ง่ายขึ้น เพื่อนำไปปฏิบัติรูปแบบและขั้นตอนการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม สรุป: การบริหารภาครัฐแบบมีส่วนร่วมมีสี่ระดับ: การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ, การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ, การมีส่วนร่วมในการรับผลลัพธ์ ประโยชน์และการมีส่วนร่วมในการประเมิน ส่วนระดับการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม แบ่งออกเป็น 5 ระดับ ได้แก่ ข้อมูลข่าวสาร การให้คำปรึกษา การแสดงบทบาทสมมติ ความร่วมมือ และการเสริมอำนาจของประชาชน

มีเงื่อนไขสามประการสำหรับการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม ได้แก่ เงื่อนไขส่วนบุคคล สภาพแวดล้อม เงื่อนไขทางสังคม และทัศนคติ ประโยชน์ของการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วมคือสามารถปรับปรุงคุณภาพของการตัดสินใจด้านการบริหารราชการ ใช้ต้นทุนน้อยลง และลดความล่าช้า สร้างฉันทามติและสร้างความเข้าใจระหว่างภาคประชาชนกับภาครัฐ ลดความซับซ้อนในการดำเนินการ หลีกเลี่ยงความขัดแย้ง รักษาความน่าเชื่อถือและความชอบธรรม คาดการณ์ความกังวลของสาธารณชน ช่วยพัฒนาทุนทางสังคม เสริมสร้างทุนทางสังคมของผู้คน และช่วยเสริมสร้างความเป็นพลเมือง ประชาธิปไตย

เอกสารอ้างอิง

- ถวิลวดี บุรีกุล และคณะ. (2551). *คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชน: การตัดสินใจที่ดีกว่าโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม*. นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า.
- ถวิลวดี บุรีกุล และเมธิศา พงษ์ศักดิ์ศรี. (2548). *การสนทนากลุ่ม: เทคโนโลยีเพื่อการมีส่วนร่วมและ การเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย*. กรุงเทพมหานคร: จรัสสินทวงศ์การพิมพ์
- ถวิลวดี บุรีกุล. (2548). *การมีส่วนร่วม แนวคิด ทฤษฎีและกระบวนการ*. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- ถวิลวดี บุรีกุล. (2551). *การมีส่วนร่วม แนวคิด ทฤษฎีและกระบวนการ*. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.

-
- ทานตะวัน อินทร์จันทร์. (2546). *การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชนย่อยในเขตเทศบาลเมืองลำพูน*. การค้นคว้าอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ธีระชัย รัตนโรจน์มงคล. (2553). *วศ.กับการมีส่วนร่วมของประชาชน*. *วารสารกรมวิทยาศาสตร์บริการ*, 58 (184), 21-31.
- นงนภัส คุ้มวิญญู เทียงกมล. (2551). *สิ่งแวดล้อมและการพัฒนา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นฤตม ทิมประเสริฐ. (2554). *กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของสิทธิชุมชนในการจัดทำข้อบัญญัติท้องถิ่นทางทะเล:กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช*. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, คณะรัฐประศาสนศาสตร์สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร. (2542). *ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน สาขาพัฒนาชุมชน*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พงษ์ธร จันทร์สวัสดิ์. (2540). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับท้องถิ่น ศึกษาเปรียบเทียบกระบวนการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้าน จังหวัดพิษณุโลกและจังหวัดอุบลราชธานี*. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, สาขารัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. (2560). *การบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม: เทคนิควิธีและการนำไปสู่การปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ: ศูนย์สื่อและสิ่งพิมพ์แก้วเจ้าจอม มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. (2557). *คำนิยามศัพท์ที่ใช้เกี่ยวกับการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม*. [Online] http://www.opdc.go.th/special.php?spc_id=2&content_id=2549 [13 พฤศจิกายน 2557]
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2561). *การมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ: สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- สิริพัฒน์ ลาภจิตร. (2550). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจมีส่วนร่วมของประชาชนในการสนับสนุนการบริหารงานองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี*. วิทยานิพนธ์ หลักสูตรปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ภาควิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อรรถัย กักพล. (2552). *คู่มือ การมีส่วนร่วมของประชาชนสำหรับผู้บริหารท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: ส.เจริญการพิมพ์
- อรรถัย กักพล และฉัตรระวี ปริสุทธิญาณ. (2553). *บันทึกเรื่องเด่นรางวัลพระปกเกล้า ด้านความโปร่งใสและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน*. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า.

- Andrew P., and Stiefel M. (1979). *Inquiry in participation a Research Approach in UNRISD Participation Programme*. Geneva
- Gonzalez de Asis, Maria., and Acuna-Alfaro, Jairo. (2001). *Civic Participation in Local Governance*. [Online] <http://www.worldbank.org/wbi/governance/pdf/fy02brief/civic-local-annex.pdf>
- Bertcher, H. J. (1994). *Group participation: Techniques for leaders and members* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Cohen, J.M., & Uphoff, N.T. (1981). *Rural Development Participation: Concept and Measure for Project Design Implementation and Evaluation: Rural Development Committee Center for International Studies*. New York: Cornell University Press.
- Cohen, M. J. & Norman, T. U. (1980). *Participations Place in Rural Development: Seeking Clarity Through Specificity*. New York: World Development.
- Farmer-Centred Agricultural Resources Management Programme (FARM). 1998. *Participatory Assessment and Planning*. Bangkok: FAO-UNDP.
- Lisk, Franklyn. (1985). *Popular participation in planning for basic needs: concepts, methods, and practices*. Hants, Gower p. 15.
- Srinivasan, L. (1990). *Tools for Community Participation: A Manual for Training Trainers in Participatory Techniques*. United Nations Development Program. Promotion of the Role of Women in Water and Environmental Sanitation Services, Program, New York, NY

